

УДК 7.02:37.018.2

ББК 85

Бай Ігор

ВПЛИВ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ НА ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена актуальним проблемам підвищення ефективності уроків образотворчого мистецтва та естетичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: художні техніки, мистецька освіта, творчість, естетичне виховання, образотворче мистецтво.

Постановка проблеми. Образотворче мистецтво, зображувальна діяльність дітей є важливою ланкою навчально-виховного процесу в початковій школі. Досвід показує, що малювання незвичними матеріалами в нетрадиційних художніх техніках дозволяє учням отримувати незабутні позитивні емоції, активізувати творчий потенціал, розвивати самостійність, уяву, привчитися до творчості, розвивати дрібну моторику рук, координацію рухів, проявляти індивідуальність. Художньо-естетичний розвиток дітей, виховання почуттів – актуальні проблеми сьогодення. Актуальність теми дослідження підсилюється й розумінням необхідності формування в учнів молодшого шкільного віку художнього досвіду, здатності до особистісних оцінок, естетичних суджень та емоційності відгуків на події з довколишнього життя. Видатний український педагог Василь Сухомлинський зазначав: “Дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї” [1, 44].

Основою викладання образотворчого мистецтва є прищеплення дітям молодшого шкільного віку елементарних графічних й живописних здібностей, формування відповідних, доволі специфічних образотворчих умінь та навичок. Неабиякого значення у зв'язку з цим набуває приведення обсягу й тематики занять з образотворчого мистецтва у відповідність до вікових можливостей дітей, врахування та відображення у змісті природних, соціокультурних особливостей конкретного регіону нашої країни.

Метою даної статті є окреслення проблематики гуманізації викладання мистецьких дисциплін та шляхів покращення художньо-творчої діяльності дітей молодшого шкільного віку, узагальнення та поєднання нетрадиційних технік малювання, які можуть використовуватись у роботі з учнями початкових класів та сприятимуть їх художньо-естетичному розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти, зокрема освітньої галузі “Мистецтво”, потребують удосконалення та розвитку професійних умінь учителя початкових класів. Реалізація завдань естетичного виховання молодших школярів ставить принципово нові вимоги до професійної підготовки педагогічних працівників. Важливу роль у творчому розвитку особистості педагога відіграє мистецтво. Значення фахової компетентності майбутнього вчителя як передумови його професіоналізму в процесі викладання мистецьких дисциплін підкреслюється в педагогічних працях І.Зязюна, Л.Хомич, О.Рудницької, В.Подрезова, Л.Масол, О.Отич. Розроблення особистісно розвивальних технологій малювання складає мету й предмет багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень і новаторської практики, зокрема Т.Казакової, В.Котляра, Г.Сухорукової, Л.Шульги.

Актуальними для викладання образотворчого мистецтва в початковій школі залишаються проблеми методів, прийомів та засобів формування в учнів композиційних, кольорознавчих знань, умінь та навичок, прийомів передачі форми та об'єму предметів, просторових співвідношень, малювання з натури, тематичного, декоративного малювання, аплікації, ліплення, використання нетрадиційних художніх технік та матеріалів тощо. Також висвітлюються питання естетичного виховання молодших школярів у позаурочній, позакласній і позашкільній роботі.

Основний зміст статті. Відповідно до вимог Державного стандарту початкової загальної освіти головною метою освітньої галузі "Мистецтво" є розвиток у школярів особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні. Образотворче мистецтво з-поміж інших видів мистецтв є унікальним у вирішенні завдань гармонійного виховання й розвитку дитини. Це пов'язано з тим, що вже в ранньому віці саме зображувальна діяльність (як діяльність продуктивна) дає малюку змогу відтворювати на аркуші паперу світ своїх думок і почуттів, стає однією з найбільш доступних форм творчості, адже дозволяє дитині передавати в своїх роботах те, що її хвилює, викликає емоційне піднесення.

І справді – діти молодшого шкільного віку люблять малювати, їм подобається процес творення "власних" образів та цілих світів, втілення на площині аркушу паперу (чи в будь-якому іншому матеріалі) своїх думок, прагнень, уподобань. Проте з часом зацікавленість дітей до зображувальної діяльності згасає, настає певне розчарування у власних силах. Уникнути такого охолодження з боку учнів до малювання можна лише за умови належного рівня викладання образотворчого мистецтва в школі, розроблення та впровадження в практику особистісно зорієнтованих розвивальних технологій.

Досвід роботи вчителів показує, що ефективність навчання молодших школярів образотворчому мистецтву визначається як науково-педагогічним рівнем викладання, так і матеріальною базою, методичним забезпеченням, зокрема – наявністю в школі відповідно обладнаного класу-кабінету образотворчого мистецтва. Спеціалізовані кабінети допомагають вчителям створити розвивальне середовище, перебуваючи в якому діти опосередковано, непомітно для себе заглиблюються у пізнання предметів, об'єктів і явищ навколишнього світу. Використання ж якісних обладнання та матеріалів кабінету сприяє зміцненню знань, умінь і навичок учнів, стимулює їхні творчі здібності, значною мірою допомагає прищеплювати любов до мистецтва, дозволяє вчителю творчо підходити до кожного уроку, успішно вирішувати основні завдання щодо художньо-естетичного виховання молодших школярів.

Формування у школярів позитивного ставлення до дійсності, мистецтва, різнопланової художньої діяльності, потреби в образотворенні передбачає наявність таких фундаментальних для художнього розвитку якостей, як відчуття краси та гармонії, здатність емоційно відгукуватися на різноманітні прояви естетичного в навколишньому світі; вміння підмічати прекрасне у спостережуваних явищах та усвідомлювати його. Щоб у дитини виникло бажання самостійно творити, вона має набути вміння бачити ознаки предметів, виділяти з поміж них істотні та другорядні, розуміти роль кожної. "Мистецтво бачити" не дається людині від народження, його слід постійно розвивати та вдосконалювати.

Як підтверджує практика, під час сприймання, вивчення та зображення об'єктів з натури оволодіння відповідними теоретичними знаннями, засвоєння елементарних законів образотворчої грамоти відбувається найефективніше. Швидше та набагато якісніше освоїти та зрозуміти специфіку декоративно-ужиткового мистецтва, народної орнаментики допоможе введення в практику роботи школярів елементів звичних для них місцевих промислів та ремесел (художньої вишивки, кераміки, писанкарства,

дозоплетіння, килимарства, ліжникарства тощо). Постійне перебування учнів під позитивним впливом матеріальної та духовної культури рідного краю сприятиме якнайповнішому розкриттю та вдосконаленню їхніх природних здібностей. Як стверджував відомий вчений в галузі педагогіки і методики трудового навчання академік Д. Тхоржевський, саме за таких умов етнопсихологічні особливості дітей певного народу використовуються найдоцільніше.

До школи приходять діти шестилітнього віку з доволі обмеженим запасом знань і практичних умінь у галузі образотворчого мистецтва. В основі цих знань, умінь і навичок лежить загальний розвиток молодших школярів; обсяг їхнього життєвого досвіду; середовище, в якому вони перебували. У цей відповідальний період становлення особистості дитини відбуваються якісні зміни в психіці, зростають фізичні можливості, закладаються основи вольової сфери, оновлюються підходи до спілкування з однолітками та дорослими. У молодшому шкільному віці яскраво проявляється суперечність між прагненнями учня до самостійності в образотворчій діяльності та його реальними можливостями – уже набутими вміннями, навичками, уподобаннями й нахилами. Пропоновані на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах види художньої діяльності доволі різноманітні, за своєю суттю – різнопланові. Проте на ознайомлення, опрацювання та засвоєння на належному рівні нових, незнайомих учням художніх технік зазвичай виділяється недостатньо часу, необхідні відомості подаються в готовому вигляді, а відповідна підготовча робота не проводиться.

На думку відомого російського живописця, педагога в галузі психології художньої освіти і виховання Б. Неменського, розвиток творчих здібностей у дітей вимагає спеціального механізму – своїх навичок, свого тренажу. І навчати цьому необхідно із самого юного віку, “...коли дитина найбільш до цього схильна. Цьому положенню пора стати педагогічною аксіомою” [3, 36].

Як відомо, програми з образотворчого мистецтва передбачають творчий підхід учителя у виборі тематики уроків та практичних робіт з урахуванням специфіки контингенту учнів, власного професійного рівня та матеріально-технічного забезпечення навчального закладу. У зв'язку з цим, надзвичайно важливим завданням вчителів початкових класів є вмілий добір доступних та водночас захоплюючих видів образотворчої діяльності, своєрідне інтегрування різних художніх технік й матеріалів, підтримання взаємозв'язку пізнавальних, творчих та репродуктивних видів зображувальної діяльності. Важливо стимулювати творчу активність вчителів образотворчого мистецтва, формувати потребу у подальшому особистому розвитку; впроваджувати в практику відповідні техніки, технології та прийоми ефективної роботи; розвивати вміння широкого профілю, адже навчання відбувається не за суто предметним, а за комплексним принципом.

Останніми роками у зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій, інтернету все більшої популярності у вчителів образотворчого мистецтва набувають новітні художні техніки й технології обробки матеріалів – квіллінг, декупаж, печворк, оригамі, моделювання іграшок з різноманітних пластичних наповнювачів тощо. Повноцінний аналіз та класифікація цих нововведень, їх оцінка можлива лише після своєрідної “апробації” – тривалих спостережень за результатами творчості учнів на заняттях в школах, гуртках, художніх школах та студіях. Безапелючно, що потребу в систематичному художньому вихованні, самовихованні та самоосвіті, формуванні власного широкого естетичного та художнього кругозору, естетичного ідеалу, смаку слід заохочувати та підтримувати. Уміння аналізувати, опановувати, сприймати нове, свідчить про високий рівень розвитку художньо-творчих здібностей учителів-практиків, є показниками їхньої обдарованості та професійності.

На нашу думку, не слід нехтувати й добре відомими, але з різних причин дещо призабутими художніми техніками графіки, колажу, акватипії, імітації вітражу та мозаїки, розпису на склі, набризу тощо. Зокрема використання художньої техніки “Набриз” на уроках образотворчого мистецтва в початкових класах сприяє опрацюванню основних питань кольорознавства, композиції, перспективи; добре розвиває моторику кисті руки учнів, координацію рухів, окомір; удосконалює відчуття характеру силуетної форми; допомагає виховувати охайність, працелюбність, дисциплінованість, наполегливість у роботі. Набризом можна “допрацьовувати” не зовсім вдалі роботи практично на всіх видах занять з образотворчого мистецтва (зокрема - на уроках декоративного та тематичного малювання). Незважаючи на певну схематичність зображень, їхню спрощену силуетність, дитячі роботи у техніці набризу відзначаються своєрідною символічністю, емоційністю, завершеністю.

Використання шаблонів, трафаретів, природних матеріалів (засушеного листя, корінців, гілочок різних порід дерев, кущів, квітів) дозволяє налагоджувати міжпредметні зв'язки з трудовим навчанням, природознавством іншими навчальними дисциплінами. Для малюнків гуашшю в техніці набризу підійде будь-який аркуш паперу чи картону: білий, тонований, кольоровий, обгортковий. В техніці набризу можна працювати на будь-якій твердій поверхні, яка хоч трішки вбирає в себе воду. Набриз можна виконувати й іншими матеріалами (акварель, туш, чорнило). Ще однією перевагою набризу можна вважати певну “технологічність” виконання таких робіт (завчасно підготовлений комплект шаблонів), що дозволяє більше часу присвятити організаційним питанням (підготовка робочого місця, інструментів, обладнання, матеріалів тощо).

Зважаючи на те, що у молодшому шкільному віці провідна роль у передачі виражальних якостей об'єктів і особливостей предметного середовища відіграє композиційна діяльність, у якій образні уявлення дітей відтворюються переважно доперспективними засобами зображення, пропонуємо використовувати техніку набризу при опрацюванні питань кольорознавства та композиції. Володіння доволі складними технічними прийомами сприяє творчому розвитку особистості, вдосконаленню творчого мислення, координації та вмінні планувати свою роботу.

Висновки. Використання нетрадиційних способів зображення дає змогу прищепити любов до образотворчого мистецтва, викликати інтерес до малювання. Нетрадиційні техніки малювання викликають у дітей безліч позитивних емоцій, відкривають можливості використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Незвичні техніки малювання зацікавлюють дітей, сприяють розвитку творчості. Під час малювання нетрадиційними техніками учні молодшого шкільного віку отримують знання про зображувально-виражальні можливості матеріалів, оволодівають технічними прийомами роботи з ними. Діти вчаться створювати красиві зображення, радіти їм, вірити в свої сили, координувати дії ока, руки, кисті. Дитячі малюнки стають змістовніші, привабливіші, виразніші та емоційніші.

1. Комарова Т. Образотворча діяльність у дитячому садку: Програма та методичні рекомендації. Для занять з дітьми 2-6 років: Пер. з рос. мови. – Х.: Видавництво “Ранок”, 2007. – 176 с. – (Програма розвитку).
2. Красовська О., Мистецька освіта в структурі професійної підготовки вчителя початкових класів // Педагогічний пошук. – 2012. – С. 16–21.
3. Неменский Б. Мудрость красоты. М.: Просвещение, 1987.
4. Петрова Г. Вопросы эстетической подготовки будущего учителя / Г. Петрова. – Казань: Из-во Казанского университета, 1976. – 198 с.
5. Полякова Г. та ін. Образотворче мистецтво, 1–7 класи: Навчально-методичний посібник для вчителів. – Харків: Скорпійон, 2001. – 160 с.

6. Сухомлинський В. Вибрані твори: У 5 т. – К.: Радянська школа, 1973. – Т. 3. – 64 с.

7. Хомич Л. Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя / Л. Хомич // Мистецтво і освіта. – 1998. – С. 51.

This article is considered the actual problems of increase effectiveness lessons of art and primar pupils' aesthetical education.

Key words: *art technology, art Education, art, aesthetic education, fine arts.*